

Сөйлеу - бұл басқа адамдардың сөздеріне еліктеу немесе сөйлеу таңбаларын есте сақтау емес. Мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілін меңгеру тек жанды, тікелей қарым-қатынаста болады, онда бала басқа адамның сөздерін тыңдап қана қоймайды, сонымен қатар диалогқа өзі қосылған кезде оған жауап береді; сонымен қатар ол диалогқа тек есту және еріннен оқу (артикуляция) арқылы ғана емес, сонымен бірге өзінің барлық әрекеттерімен, ойларымен және сезімдерімен толық қатысады: 1. балалардың ана тілін, сөйлеу дағдыларын меңгеруі тек мақсатты педагогикалық әсер ету жағдайында жүзеге асырылуы мүмкін; 2. сөйлеу тілі - бұл балаға белгілі бір әлеуметтік рөлдерді қабылдауға, белгілі бір дәрежеде халық мәдениетін, оның дәстүрлерін, адамгершілік бағдарларын игеруге, қоғамның толыққанды мүшесі болуға көмектесетін құрал ретінде пайдалану; 3. мектеп жасына дейінгі баланың сөйлеу тілінің дамуы олардың қоршаған әлемді тану процесінде жүзеге асады. Сөйлеу мен ойлаудың тығыз байланысын ескеру қажет. Сөйлеу сенсорлық түсініктер базасына сүйене отырып, көрнекі, әрекеттік жолмен дамиды; 5. баланың сөйлеуі ересектерден еститін үлгілерді қайталау ғана емес, сөйлеу қарым-қатынас құралы, таным құралы және өзінің және басқалардың қызметін реттеу құралы ретінде туатын шығармашылық әрекет екенін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қ.К.Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Әділетті мемлекет. біртұтас ұлт. берекелі қоғам». – 2022, наурыз 16.
2. Сөйлеу тілі онтогенезі барысында ана тілінің тілдік жүйесінің қалыптасу ерекшеліктері/құраст.: Тасжурекова Ж.Т., Сейсенова А.Д., Ибатова Г.Б., Оспанова А.С. – Алматы: АИБД ҰҒПО, 2020. – 74 б.
3. Х.Т. Шерязданова Психология общения в дошкольном образовании: теория и практика. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 193 б.
4. Есенжолова Г.Ж. Ерте жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту. Ата-аналарға арналған әдістемелік ұсынымдар. – Алматы. 2014. – 88 бет.
5. Алексеева М.М., Яшина Б.И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: учеб. пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. 3-е изд., стереотип. М., 2000.
6. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы.
7. Дамуында күрделі бұзылыстары бар балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы «29» желтоқсандағы № 721 бұйрығына 6-қосымша.
8. Методика раннего развития Марии Монтессори. От 6 месяцев до 6 лет /В.Дмитриева.- Москва: Издательство «Э», 2016. -29с.

УДК 376

МРНТИ 14.29.01

ДОИ 10.51889/2960-1673.2025.80.1.012

¹Кыякбаева У.К., ²Джумабаева Г.Б., ³Нұржанова Р.У.,

⁴Садырбекова Г.П.

¹ п.ғ.к., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті¹

²Ажинияз атындағы Нөкіс мемлекеттік педагогикалық институтының
ассистент оқытушысы

³Ш.Б.Юлдашев атындағы Нөкіс инновациялық институтының оқытушысы

⁴Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Үш тілде оқытылатын мамандандырылған мектеп интернат тәрбиешісі

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация. Инклюзивті білім беру хронологиялық, идеологиялық және технологиялық тұрғыдан инклюзиядан бұрын интеграцияланған оқыту идеяларының логикалық жалғасы болып табылады. Инклюзивтік білім берудің негізіне ерекше білім беру қажеттіліктері бар барлық адамдарға тең қарымқатынасты қамтамасыз ететін балаларды кез келген кемсітуді болдырмайтын идеология болғандықтан, мақалада қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру мәселесі қарастырылған.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар, «білім баршаға» бағдарламасы, интеграцияланған оқыту, инклюзивті білім беру стратегиясы, қол жетімділік, кедергісіз қолжетімді орта.

¹Кыякбаева У.К., ²Джумабаева Г.Б., ³Нұржанова Р.У.,

⁴Садырбекова Г.П.

¹к.п.н., Казахский национальный педагогический университет имени Абая 1,2

²преподаватель-ассистент Нукусский государственный педагогический институт имени Аджинияза

³. преподаватель Нукусского инновационного института им. Б. Юлдашева

⁴воспитатель специализированной школы-интерната с обучением на трех языках

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация Инклюзивное образование является логическим продолжением идей доинклюзивного обучения в хронологическом, идеологическом и технологическом плане. Так как основой инклюзивного образования является идеология, исключающая любую дискриминацию детей, обеспечивающая равное отношение ко всем людям с особыми образовательными потребностями, в статье рассматривается вопрос инклюзивного образования, предусматривающий полное включение в образовательный процесс с участием среды, семьи в личных запросах и особенностях детей.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с особыми образовательными потребностями, программа «образование для всех», интегрированное обучение, стратегия инклюзивного образования, доступность, безбарьерная среда.

¹Kiyakbayeva U.K., ²Jumabayeva G.B., ³Nurzhanova R.U., ⁴Sadyrbekova G.P.

¹ Candidate of Pedagogical Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abai 1,2

² teacher-assistant at the Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz

³. Lecturer at the B. Yuldashev Nukus Innovation Institute

⁴ teacher of a specialized boarding school with instruction in three languages

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract. Inclusive education is a logical continuation of the ideas of pre-inclusive education in chronological, ideological and technological terms. Since the basis of inclusive education is an ideology that excludes any discrimination against children, ensuring equal treatment of all people with special educational needs, the article examines the issue of inclusive education, which provides for full inclusion in the educational process with the participation of the environment, family in the personal needs and characteristics of children.

Keywords: inclusive education, children with special educational needs, "education for all" program, integrated education, inclusive education strategy, accessibility, barrier-free environment.

Заманауи білім беру дамуының өзекті бағыты - қол жетімді мектептер мен оқу орындарындағы барлығына арналған үздіксіз, қол жетімді білім жүйесіне көшу. Оқушылардың барлығына бірдей мақсат қоя отырып, оқу үдерістерін қалыптастыру, әрқайсысын барынша қолдау және оның мүмкіндіктерін барынша ашу үшін түрлі кедергілерді жою үдерісі оқу орындарының маңызды міндеті болып табылады.

Өзбекстан Республикасының "Білім туралы" Заңында (23.09.2020 ж. № ЗРУ-637) инклюзивті білім беру білім алу нысаны ретінде айқындалған. Инклюзивті білім беру ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерінің әртүрлілігін ескере отырып, барлық білім алушылар үшін білім беру ұйымдарында білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған. Дене, ақыл-ой, сенсорлық (сенсорлық) немесе психикалық кемістігі бар балалар (адамдар) үшін білім беру ұйымдарында инклюзивті білім беру ұйымдастырылады. Мемлекет мемлекеттік мамандандырылған Білім беру мекемелерінде, жалпы орта, орта арнаулы және кәсіптік білім беру мекемелерінде инклюзивті нысанда физикалық, ақыл-ой, сенсорлық (сенсорлық) немесе психикалық бұзылулары бар балаларға (адамдарға) тегін жалпы орта, орта арнаулы, кәсіптік және мектептен тыс білім беруді қамтамасыз етеді[1].

Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алу құқықтары «Қазақстан Республикасының балалардың құқықтары туралы», «Білім беру туралы», «Мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетуге ықпал ету туралы», «Қазақстан Республикасында кемтарларды әлеуметтік қорғау туралы», «Арнайы әлеуметтік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарында, Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген. Инклюзивті білім беру немесе «білім баршаға» бағдарламасы - барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Бұл бағдарламаны Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы мақұлдап, БҰҰ-ның Конвенциясына 2006 жылдың 13 желтоқсанында енгізді, сонымен қатар мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мақсатында 2009 жылғы ҚР инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы әзірленген және 2010 жылдың 1 ақпанында бекітілген ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы бекітілген [2,3,4,5].

Кәсіптік білім берудегі мүгедектерді оқыту құралдары екі негізгі топқа бөлінеді: техникалық және дидактикалық, мұнда әрқайсысы өз кезегінде кіші топтарға бөлінеді. Техникалық құралдардың бірінші тобына электрондық, мобильді құралдар, оқу және

техникалық жабдықтар жатады. Дидактикалық құралдардың екінші тобына аудио, визуалды және аудиовизуалды құралдар кіреді.

Рудь Н.Н. «Инклюзивті білім беру: проблемалар, ізденістер, шешімдер» басылымында инклюзивті немесе енгізілген білім беруді жалпы білім беретін (бұқаралық) мектептерде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесін сипаттау үшін қолданылатын термин ретінде сипаттайды. Инклюзивтік білім берудің негізіне ерекше білім беру қажеттіліктері бар барлық адамдарға тең қарымқатынасты қамтамасыз ететін балаларды кез келген кемсітуді болдырмайтын идеология алынған [6].

Мүгедектігі бар оқушылардың кәсіптік білім берудегі оқыту құралдары [7]. Осы мүгедектігі бар оқушыларды оқыту үшін ең көп тарағандары компьютерді пайдалануды жеңілдететін және оқу материалымен жұмысты жеделдететін техникалық құралдар (мобильді құрылғылар, техникалық жабдықтар және электрондық бағдарламалар) болып табылады. Мүгедектігі бар оқушыларды оқытудың электрондық құралы ретінде компьютерлік бағдарламаларға оқу процесін жеделдететін бағдарламалар жатады. Мысалы, бұл мәтінді сөйлеуге арналған бағдарлама. Ол компьютерге немесе телефонға орнатылады. Оның көмегімен студенттер оқу материалын суретке түсіріп, оны ыңғайлы форматқа түрлендіреді, сонымен қатар оны оқуға арналған дауыстық функцияны қосады.

Инклюзивті білім беруді педагогикалық және әлеуметтік құбылыс ретінде түсіндіру әмбебап болып табылады, ол барлық балалардың сапалы білім алуына тең қол жетімділікті қамтамасыз етеді, гуманизмге, зияткерлік, этникалық, эмоционалды және физиологиялық компоненттердің тепе-теңдігіне негізделген. Осы тұрғыдан алғанда, мұғалімдердің балаларға инклюзивті білім беруге дайындығын қалыптастыру мұғалімнің инклюзивті білім беруге деген жеке көзқарасын қалыптастыру, инклюзивті білім берудің философиясы мен негізгі санаттарын дамыту, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға мектепке дейінгі инклюзивті білім беру стратегиясын жүзеге асыру қабілеттерін дамыту процесі ретінде қарастырылуы қажет.

Инклюзивті әр түрлі мүмкіндікті балалар, жасөспірімдер, жастарға қарапайым балалар баратын жалпы білім беру мекемелеріне қол жетімділік жасау болып саналады.

Қазақстандық қоғамда кедергісіз, қол жетімді білім беру идеяларының пайда болуы және олардың педагогикалық практикада сыналуы білім беру жүйелеріндегі байланыстардың әдейі және объективті өзгеруіне алып келеді, нәтижесінде зерттеу объектісінің жаңа бағыты пайда болады.

Инклюзивті білім беру - білім беру жүйесінің дамуындағы жаңа әлеуметтік құбылыс.

Тар мағынада инклюзивті білім дегеніміз – даму қабілеттерінде ерекшеліктері бар тұлғаны басқалармен бірге әлеуметтік тәжірибені және қолданыстағы әлеуметтік қатынастарды дамыту үшін жалпы білім беру үдерісіне қосу.

Кең мағынада инклюзивті білім француз тіліндегі терминнің мағынасына қарай қарастырылады (француз тілінен ішіне бәрі кіретін) деген мағына береді. Манчестер университетінің профессоры Питер Миттлердің айтуынша, «инклюзивті білім - түпкі мақсатқа жетудің алғашқы қадамы - жынысы, жасына, этникалық жағдайына, қабілетіне, дамуындағы кемшіліктердің болуына немесе болмауына және АИТВ инфекциясына қарамастан барлық балалар мен ересектерге мүмкіндік беретін инклюзивті қоғам құру, қоғамға толықтай қатысу және оған ықпал ету [8].

Қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру.

Мектепке дейінгі, жалпы орта, кәсіптік және қосымша білім беру жүйесінде қағидаттық өзгерістерді айқындай отырып, инклюзивті білім берудің мынадай стратегиялық бағыттарын көрсетуге болады:

- инклюзивті білім беруді дамытуға арналған жағымды жағдайларды қамтамасыз ететін институционалдық ортаны жетілдіру;

- ерекше оқытуды қажет ететін адамдарға сапалы білім берудің қол жетімділігін қамтамасыз етудің ғылыми-педагогикалық, кадрлық және оқуәдістемелік әлеуетін нығайтудың негіздерін әзірлеу;

- мектепке дейінгі жастағы балаларға ерте бастан диагностика жасау және түзету-педагогикалық қолдау жүйесін дамыту;

- мүмкіндіктері шектеулі тұлғаларды кәсіби-еңбекке даярлауға қажетті жағдай туғызу;

- инклюзивті білім беруді дамытудың теориялық және әдістемелік мәселелері бойынша ғылыми зерттеулер жүргізу болып табылады.

Ендеше инклюзивті білім беруді дамытудың мақсатын, негізгі міндеттерін, қағидаттарын, тетіктері мен шарттарына тоқталайық [9].

Инклюзивті білім беруді дамытудың мақсаты:

- барлық категориядағы тұлғалардың сапалы білім алуға тең құқығын жүзеге асыру.

Инклюзивті білім беруді дамытудың негізгі міндеттері:

- инклюзивті білім беруді дамытудың нормативтік-құқықтық және ұйымдастырушылық-экономикалық негіздері мен тетіктерін жетілдіру;

- инклюзивті білім беруді дамытудың әдіснамалық, оқу-әдістемелік негіздерін жетілдіру (оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын, оқулықтарды, оқу-әдістемелік кешендерді бейімдеу және модификациялау, оқу жетістіктерін бағалаудың критериалдық жүйесін ендіру);

- білім алушылар өздерін мектеп қоғамының белсенді мүшесі есебінде сезінетіндей, өзін-өзі жоғары бағалайтындай, оқуға ынтасы артатындай және әлеуметтенетіндей дербестендірілген түзету-педагогикалық және әлеуметтікпсихологиялық қолдау көрсету, қолайлы білім беру ортасын жасау;

- «кедергісіз қолжетімді орта» құру және білім алушыларды компенсаторлық құралдарымен қамтамасыз ету;

- инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын ұйымдарды кадрлық қамтамасыз етуді жақсарту;

- ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалардың техникалық және кәсіптік, жоғары білім деңгейлерінде білім алуын жалғастыруына және болашақта кәсіпті игеруіне жағдай туғызу;

- инклюзивті білім беру саласында қолданбалы ғылыми зерттеулер жүргізу.

Инклюзивті білім беруді дамыту қағидаттары:

- инклюзивті білім берудің жүйелілігі мен үздіксіздігі;

- ерекше оқытуды қажет ететін балаларды уақытылы (ерте жастан) анықтауды қамтамасыз ету және алдын алу, педагогикалық-түзету шараларын деркезінде қолдану;

- білім беру модельдерінің бейімділігі және әр оқушының ерекшеліктеріне, қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес оны жеке оқыту мен дамыту;
- еріктілік және ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалардың жеке бейімділіктері мен ерекшеліктерін ескере отырып білім беру ұйымдарын таңдау құқығы;
- білім беру ортасының ерекше оқытуды қажет ететін барлық тұлғалар және олардың ата-аналары үшін қолжетімділігі, ашықтығы;
- кешенді медициналық, әлеуметтік және білім беру қызметтерінің үйлесімділігі мен түрлі ведомстволар, әлеуметтік институттар, қоғамдық және ата-аналар ұйымдарының өзара іс-қимылы арқылы кешенді ықпал және әлеуметтік серіктестік, тәртіпаралық өзара әрекет;
- мүгедектік немесе басқа да даму ерекшеліктері «тасымалдаушы проблема» болып қарастырылмайтын адамның шектеулі мүмкіндіктеріне әлеуметтік ықпал;
- денсаулығы мен әлеуетті мүмкіндігіне сүйене отырып, тұлғалардың даму проблемаларынан арылуды қарастыратын инклюзивті білім берудің түзетедамытушылық және әлеуметтік-бейімдеушілік бағыттылығы.

Инклюзивті білім берудің тиімділігін бағалау индикаторы:

«Орта сапасы» - инклюзивті білім беруге барлық қажетті жағдайларды жасаған ұйымдардың жалпы білім беру ұйымдарының жалпы санынан үлесі, бұл көрсеткішті білім берудің түрлі деңгейлері тұрғысында бөлек қолданылуға болады. Аталған индикаторда кедергісіз орта сапасының көрсеткіштері, инфрақұрылым қолжетімділігі, әлеуметтік және психологиялық-педагогикалық қолдау, білім беру бағдарламаларының бейімділігі және бағалау жүйесі, тең құқылы қарым-қатынас атмосферасы қамтылады;

«Қамту сапасы» - білім берудің әртүрлі деңгейі және ерекше оқытуды қажет ететін адамдардың түрлі категориялары (мүмкіндіктері шектеулі, оралмандар, жетімдер және басқа категориядағы адамдар) бойынша ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалардың жалпы санындағы инклюзивті біліммен қамтылған тұлғалар санының үлесі;

«Қосу деңгейі» - ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалардың және олардың өкілетті өкілдерінің білім беру қызметтерін сапалы ұсыну және жалпы білім беру ұйымдарында олардың қажеттіліктерін ескеру деңгейімен қанағаттану дәрежесін шамалау;

«Қолайлы жағдай жасау деңгейі» - бейімделген, қолайлы білім беру кеңістігін қалыптастыру, кемсітушілікке, бөлектеуге жол бермеу бойынша шаралар қолдану, білім алуға қатысушылар арасында келіспеушіліктерді болдырмау; қоғам мен ата-аналар комитеті арасындағы мониторинг жүргізу мен бағалаудың транспаренттілігін қамтамасыз ету; қолайлы оқыту ортасын жасау деңгейін сұрау салу, сауалнама жүргізу тәсілімен зерделеу.

Инклюзивті білім – әрбір бала физикалық, интеллектуалдық, әлеуметтік, эмоционалдық, тілдік және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан, оқыту мен тәрбиелеудің (даму мен әлеуметтенудің) жалпы процесіне қосылады, содан кейін ересек адамға қоғамның тең құқылы мүшесі болуға мүмкіндік береді, оның бөліну және оқшаулану қаупін азайтады [10].

Әр адам қайталанбас тұлға болып есептеледі, сондықтан адам, адамгершілік тұрғылық қарым-қатынасқа құқылы. Әлеуметтік ортаға енгізу – әлеуметтік қатынастың жалпы жүйесіне және баланың өз жағдайына қарай білім алу ортасына мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік бейімделуін қалыптастыру. Бейімделу – бұл жеке

тұлғаның әлеуметтік құрылымдарға енуі. Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік ортаға енгізудің негізгі бір факторы, ортаны мүмкіндігі шектеулі баланы қабылдауға дайындау. Мүмкіндігі шектеулі баланы әлеуметтік ортаға енгізудің екі жолы бар. Бірінші жолы, мүмкіндігі шектеулі баланы қоршаған ортаға бейімдеу. Бұл жолдың кемшілігі – біржақтылығы. Бұл жолмен керекті нәтижеге жету мүмкін емес, әлеуметтену процесі екі жақтылы болуы керек. Бұл дайындық процесінде интеграцияның объектісі ғана емес, сонымен қатар белсенді субъектісі болу керек. Екінші жолы мүмкіндігі шектеулі баланы әлеуметтік ортаға енгізу дайындығымен бірге, әлеуметтік ортаны мүмкіндігі шектеулі баланы қабылдаудың негізгі факторы болып есептеледі.

Мемлекет даму мүмкіндігі шектеулі азаматтардың білім алуына, дамуында ауытқуды түзетуіне және әлеуметтік бейімделуіне жағдай жасауды қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасының азаматтарының денсаулығын қорғау жөніндегі заң құжаттарында айтылғандай, мүгедектер, оның ішінде мүгедек балалар және бала жасынан мүгедектер медициналы-әлеуметтік көмек алуға, оңалтылуға (реабилитация), дәрі-дәрмектермен, протездермен, протездіортопедиялық бұйымдармен, жеңілдік жағдайларда қозғалыс құралдарымен қамтамасыз етілуге, сондай-ақ, кәсіби даярлану мен қайта даярлануға құқықтары бар.

Әлеуметтік-экономикалық дамудың қазіргі кезеңінде мүмкіндіктері шектелген балалардың жеке даралық ерекшеліктеріне, қазіргі қоғамдағы орнына, олардың мінез-құлық және мінез ерекшеліктеріне мән бермеу бүгінгі қоғам дамуында мүмкін емес. Дегенмен, «ерекше» балаларды оқыту мен тәрбиелеу және әлеуметтендіру күрделі мәселе болып отыр. Аталған балалар категориясын қоғамға интеграциялауға дайындаудағы жағымды бет алыстардың алдын-алу үшін оларды оқыту, тәрбиелеу және барлық өмірлік әрекеттерін ұйымдастыруда арнаулы (түзетім) білім берудің қазіргі проблемаларын талдаудан шығатын жаңа теориялық ықпал жасауды талап етеді және де бұл мүгедек балаларды әлеуметтік қорғауға қатысты медициналық, педагогикалық, әлеуметтік, әлеуметтік-психологиялық және өзге де проблемалар комплексін ескере отырып шешілу қажеттігін туындатады. Мүмкіндігі шектелген бала ерекше қарауды қажет етеді. Осындай тұлғаны қалыптастыруды нәтижелі басқару үшін, түрлі жас кезеңіндегі бала дамуының өзіндік психологиялық-педагогикалық заңдылықтары туралы терең білу керек. Егер адамды тарих пен табиғаттың бір бөлігінің өнімі ретінде биоәлеуметтік нәрсе деп қарастырар болсақ, мұнан дамуға әсер ететін биологиялық (табиғи) және әлеуметтік (әлеуметтік орта) фактор шығады. «Психологиялық ой түйіндісі бойынша физиологиялық кемшілік әлеуметтік тәртібі нормаларының бұзылуын туындатады. Осындай кемшіліктері бар балалардың барлық психологиялық ерекшеліктері биологиялық емес, әлеуметтік құбылыс болып табылады».

Қорыта айтқанда, инклюзивті білім беру – оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай оқыту түрі арнаулы білім беру жүйесінде дәстүрлі түрде қалыптасқан және даму үстіндегі формаларды жақындатады. Инклюзивті бағыт мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүрудің мүмкіншілігін қалыптастырады. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей аламыз. Сонымен қатар, инклюзивті оқыту үрдісі балаларды толеранттылыққа тәрбиелеудің бастауы болып

табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Закон Республики Узбекистан от 23 сентября 2020 года № ЗРУ-637 Об образовании https://nrm.uz/contentf?doc=634965_&products=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana&ysc_lid=m91g3z02rb338304243
2. Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңы. http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_
3. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы 2002 жылғы 11 шілдедегі № 343-ІІ Қазақстан Республикасының Заңы
4. «Бала құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 08 тамыздағы № 345 Заңы.
5. Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарына арналған мемлекеттік бағдарламасы. - Астана, 2010.
6. Рудь Н.Н. «Инклюзивті білім беру: мәселелер, ізденістер, шешімдер»: әдіс. жәрдемақы. М.: «Болашақ», 2014 ж. 28 б.
7. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 13 б.
8. Қазақстандағы Республикасындағы инклюзивті білім беру жүйесі / Ж. С. Кушекбаева, Айнур Бакытбайқызы, И. Н. Абилхан [и др.]. — Текст : // Молодой ученый. — 2017. — № 51 (185).
9. Мұстафина Л.Н. Мүмкіндігі шектеулі балаларға кешенді білім беру мәселесі туралы // Педагогиканың өзекті міндеттері: халықаралық материалдар. ғылыми конф. - Чита: Жас ғалым баспасы, 2011. - С. 164- 166.
10. Козырева О.А. Проблемы инклюзивного образования: учебное пособие для вузов / О. А. Козырева. - 2-е изд. - Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 179 с.

МРНТИ: 14.29.27

УДК: 376.356

DOI 10.51889/2960-1673.2025.80.1.008

К.У. Шайжанова¹, А.Б. Маханбет²

¹п.ғ.к., доцент karlahanym.70@gmail.com

²М01901 «Арнайы педагогика: Сурдопедагогика» мамандығының 2-курс магистранты

aizhanmakhanbet1004@gmail.com

Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қаласы, Қазақстан^{1,2}

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ НАШАР ЕСТИТІН БАЛАЛАРДЫҢ БЕЙНЕЛІ ЕСТЕ САҚТАУ ҚАБІЛЕТІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі нашар еститін балалардың бейнелі есте сақтау қабілетінің ерекшеліктері қарастырылады. Зерттеудің мақсаты - мектеп жасына дейінгі нашар еститін балалардың бейнелі есте сақтау қабілетінің ерекшеліктерін талдау және олардың когнитивтік дамуындағы өзгешеліктерді анықтау. Мақалада бейнелі есте сақтау қабілетінің жас ерекшеліктеріне байланысты дамуы, есту қабілеті зақымдалған баланың мектепке дейінгі кезеңде есте сақтау қабілетінің даму үрдісі, когнитивті процесстердің даму ерекшеліктері жайлы атап өтіледі. Сонымен қатар, жалпы есте сақтау қабілеті жайлы теориялық талдаулар көрсетілген. Нашар еститін балалардың есте сақтау мәселесін зерттеу, баланың болашақта оқу дағдыларының